

Skráðar minjar á Seltjarnarnesi

- 1 Stríðsminjar.** Steinhús, um 4 x 7 m að flatarmáli, sennilega ljóskastarastæði. Dyr eru á suðaustur-hlið og stór gluggi eða op mót hafi í norðvestur. Húsið stendur á um 1,5 m háum grjóthlöðnum palli og liggja tröppur upp pallinn að dyrum.
- 2.1 Rétt.** Ferhyrnt gerði eða garður, um 22 x 27 m að innanmáli. Veggir um 2 m á breidd, hæð óveruleg en nær sumstaðar ca. 30 cm. Suður- og austurhlutarnir eru skýrastir. Á norðausturvegg sést móta fyrir inngangi. Í norðvesturhorninu hefur verið afkimi, stía eða kró. Bílastæði hefur skaddað rústina.
- 2.2 Stía.** Í norðvesturhorni réttarinnar er stía eða kró, um 5 x 8 m á stærð. Dyr eða inngangur hefur verið á suðausturenda. Í Örnefnalýsingu segir að á Suðurnesi hafi verið haft í kvíum frá Hrólfskála um 1880, og réttin hafi síðast verið í notkun 1930.¹
- 2.3 Mælingamerki.** Inni í réttinni norðanverðri er stöpull úr steinsteypu, u.þ.b. 1 m á hæð og 20 cm á kant. Á einni hliðinni er mynd af kórónu og stafirnir G.S. fyrir neðan, og rammi utan um hvort tveggja. Danska herforingajaráðið lét setja merkið upp um 1900 og samskonar merki sem eru í landi Ráðagerðis og á Valhúsahæð.
- 3.1 Verbúðir.** Þrjú lágir hólar eru í útjaðri golfvallarins að sunnanverðu, á suðvesturbakka Búðatjarnar og um 40-50 m vestur frá henni. Sá stærsti hefur verið á suðvesturbakka tjarnarinnar. Búið er að slétta svæðið til að bæta golfvöllinn, og sjást rústahólarnir nú mjög órgreinilega. Í Jarðabók 1703 segir að Nesi fylgi verstaða á Suðurnesi og séu þar þrjú verbúðir.²
- 3.2 Vör.** Neðan við rústir verbúðanna en eilítið austar sást móta fyrir vör en hún var tekin að fyllast vegna sjávargangs. Vörin sést ekki lengur.
Skráð 13.8.1980 / ÁÓG
- 4 Brunnur.** Um 30 m suðaustur af sjávarbakkanum í norðvesturhluta Nestúnsins stendur gömul brunndæla úr járn. Sennilega hefur þetta verið vatnsból frá Litlabæ.
- 5 Bæjarstæði Knútsborga I-II.** Í miðju Nestúni norðvestanverðu er lágur og aflangur hóll með stefnu SV-NA. Ofan á honum sér óljóst móta fyrir dældum sem gefa til kynna hvar húsin hafa staðið. Sléttað hefur verið úr rústunum. Hús var fyrst reist þarna um 1730. Um aldamótin 1900 voru tvö bæjarhús í Knútsborg en þau voru rifin um 1925.³

¹ Örnefnastofnun 1976.

² Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns: bls. 240.

³ Heimir Þorleifsson 1991: 138-9.

6, 7, 8, 10

Rústir. Á þessi númer voru skráðar fjórar rústir óþekkra mannvirkja árið 1980. Á loftmyndum sést að í túninu í Nesi eru allmargar hringlaga rústir, og þessar þar á meðal. Í september 1993 rannsakaði Kristinn Magnússon fornleifafræðingur, forstöðumaður Nesstofusafns, einn hringjanna með uppgreftri. Ljóst er að mannvirkið var ekki mannabústaður. Lokaniðurstöður úr rannsókninni hafa ekki verið birtar.⁴ Tveir hringanna hafa verið kannaðir með jarðsjá.⁵

9.1 Túngarður gamall sést greinilega í Nestúni.

9.2 Traðir liggja meðfram túngarðinum að hluta og mynda grunna rás í túnið.

11 Bæjarstæði Litlabæjar er í norðaustanverður túninu í Nesi. 1980 sást móta fyrir steiptum undirstöðum og skiptist rústin í tvo hluta. Rústin var eins og gryfja að sjá, en búið að fylla upp í hana að mestu. Íbúðarhúsið Litlibær var reist skömmu fyrir aldamót og búið þar fram til um 1930.⁶

12 Bæjarstæði Móakots er um 150 m NNA við Nesstofu. Bæjarhóllinn er lágur, nálægt því að vera hringlaga, og um 30 m í þvermál. Greinilega má sjá að þarna hafa verið nokkur hús, þótt búið sé að slétta túnið. Hjáleigan Móakot er nefnd í Jarðabók 1703. Ekki er vitað hvenær kotið byggðist, en það mun hafa verið komið í eyði árið 1779.⁷

13 Kirkja / kirkjugarður suðaustan við Nesstofu. Rústir eru ekki sjáanlegar á yfirborði. Þegar grafið var fyrir hitaveituskurði að Nesstofu árið 1979 fundust þarna grafir og veggjarhleðslur sem taldar eru vera frá kirkjugarðinum, og var svæðið þá lauslega athugað af safnverði á Þjóðminjasafni. Leifar grjóthlaðins veggjar utan um matjurtagarð virðast geta verið framhald veggjarins sem fannst 1979. Árið 1994 kannaði Línuhönnun hf. svæðið með jarðsjá að frumkvæði Rótaryklúbbs Seltjarnarness. Niðurstöður mælinganna þykja benda til þess að tekist hafi að afmarka útlínur kirkjugarðsins að hluta, og finna líklega staðsetningu kirkjunnar.⁸

Kirkju í Nesi er fyrst getið í kirknatali Páls biskups Jónssonar um 1200. Elsti máldagi hennar, sem þekktur er, er frá 1397. Talið er að þegar hann var gerður hafi kirkjan í Nesi verið úr torfi. Hún var þá auðug að jörðum. Árið 1642 er Neskirkja sögð “stæðileg að máttarviðum”; sú kirkja var líklega að mestu leyti úr torfi og grjóti. Árið 1675 var svonefnd Úlfhildarkirkja reist, vegleg kirkja úr torfi og með miklu tréverki. Lýsing á henni er talin geta bent til þess að hún hafi verið

⁴ Kristinn Magnússon 1993.

⁵ Sigurjón Páll Ísaksson og Þorgeir S. Helgason 1994.

⁶ Heimir Þorleifsson 1991: 139.

⁷ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns: bls. 243; Heimir Þorleifsson 1991: 136.

⁸ Sigurjón Páll Ísaksson og Þorgeir S. Helgason 1994.

útbrotakirkja, en þær voru sjaldgæfar hér. Úlfhildarkirkja er sögð illa farin 1780, og 1785 var enn reist ný kirkja í Nesi, sú síðasta sem þar stóð. Það var glæsileg timburkirkja, en árið 1797 var helgi aflétt af henni og Seltirningum gert að sækja kirkju í Reykjavík. Neskirkja fauk í Bátsendaveðrinu 1799. Kirkjugarðurinn umhverfis Neskirkju er fyrst nefndur í vísitasíu frá 1758; menn voru greftraðir þar að minnsta kosti til 1813.⁹

Skráð 14.8.1980 / ÁÓG

- 14 **Bæjarstæði Gesthúsa** sést ekki lengur á yfirborði. Hjáleigan Gesthús er nefnd í Jarðabók 1703. Þar var búskapur til ársins 1902.¹⁰
- 15 **Rétt?** Mjög sködduð tóft. Rústin virðist virðist hafa verið u.þ.b. 20 x 25 m á stærð. Í vesturhorni hennar mótaði óljóst fyrir milliveggjum. Veggir voru um 2 m á breidd, en sums staðar 2-3 m. Þeir voru um 20-30 cm á hæð, en mjög aflíðandi inn í rústina. Rústin gætu verið nokkuð gömul, a.m.k. frá því snemma á 19.öld. Garðlög með stefnu í vestur sáust óljóst hjá tóftinni.
- 16 **Garðbrot** er í útjaðri túnsins í Nesi, á austurbakka Bakkatjarnar. Það er um 1 m á breidd og 4 m á lengd. Garðurinn er útflattur og útlínur hans óreglulegur. Þarna gætu verið leifar af túngarði.
- 17 **Stríðsminjar.** Um 200 - 220 m norðan við golfskálann á Suðurnesi eru tvær steinsteypar plötur, um 1,5 x 1,5 m, og steinsteyp tveggjarbrot, um 3 m á lengd og 70 cm á hæð. Við nyrðri plötuna mótar óljóst fyrir undirstöðu veggjar.
- 18 **Brunnur**, hlaðinn úr óhöggnu grjóti, um 1,5 m á dýpt. Brunnurinn hefur líklega verið nokkurn veginn hringlaga en er nú nokkuð aflangur, u.þ.b. 2 m á lengd og 1 m á breidd.
- 19 **Sjávargarðar.** Tvö garðbrot. Það lengra er um 80 m langt og um 1,2 m á hæð, mjög vel og traustlega hlaðið og enn í góðu standi. Styttra brotið er um 20 m langt og um 1 m á hæð. Það er nokkuð skaddað, einkum sá hluti sem næstur er fjörunni. Garðarnir tilheyrðu Ráðagerði og munu vera hlaðnir eftir 1950.
- 20 **Ráðagerðisvör.**
- 21 **Brunnur.** Hjá Ráðagerði er steinsteypur brunnur, um 2 m í þvermál. Brunnurinn er ekki hringlaga, heldur kantaður - líklega sexhyrndur - og hver hlið um 1 m. Hann var gerður um 1910. Búið er að fylla upp í brunninn.
- 22 **Bygggarðsvör.** Á grasbakkanum fyrir ofan vörina er handknúíð dráttarspil. Nokkrir ryðgaðir brautarteinar eru efst í fjörunni, neðan bakkans.

Skráð 18.8.1980 / ÁÓG

⁹ Heimir Þorleifsson 1991: 299-310.

¹⁰ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns : bls. 241-2; Heimir Þorleifsson 1991: 136.

- 23 **Nýjabæjarvör.**
- 24 **Nesvör (Norðurvör).**
- 25 **Nýlenduvör.**
- 26 **Sjávargarðar.** Á sjávarbakkanum eru tveir garðar sem liggja samsíða honum. Vestari garðurinn, sem tilheyrði Nesi I, er um 17 m langur og víðast um 1,4 m á hæð. Hann er um 60-70 cm breiður. Eystri garðurinn tilheyrði Nesi II. Hann er um 30 m langur, 50-70 cm breiður og hæstur um 1 m. Þvergarður er hornrétt á garðana, um 18 m langur, 60-70 cm breiður og víðast um 1 m á hæð. Sjávarmegin vegarins Norðurstrandar er 8 - 9 m langt garðbrot. Ofan vegarins tekur við um 20 m langur garður, líklega framhald þess sem er neðan við. Garðbrotin beggja vegna vegarins eru talsvert hrunin og sjást fremur illa.
- 27 **Sjávargarðar** eru norðan við Bollagarða á um 120 m löngu svæði. Garðarnir eru um 60 cm á breidd og víða um 1,2 m á hæð. Þeir voru hlaðnir á þessari öld.
- 28 **Bollagarðavör.**
- 29 **Stríðsminjar.** Ljósastarastæði? Dæld eða kvos, um 5 x 9 m, og 1 - 1,5 m á dýpt. Í hluta botnsins er steinsteypt plata.
Skráð 19.8.1980 / ÁÓG
- 30 **Þvergarður (Valhúsagarður)** er forn landamerkjagarður sem náði áður þvert yfir nesið. Leifar af garðinum sáust á um 80 m löngum kafla í brekkunni austan Bakkavarar árið 1980 og náði hann þar langleiðina niður að sjó. Á Valhúsahæð sést enn í garðinn á allt að 300 m löngum kafla, en það sem eftir er af honum er nokkuð sokkið í jörðu. Garðurinn er mikið hruninn. Víðast er hann um 0,5 m á hæð og 1 m á breidd. Skörð eru í garðinn á nokkrum stöðum. Þegar grafið var fyrir húsgrunni við Valhúsabraut 18 árið 1992 var rofið skarð í garðinn. Garðurinn sást þá allvel í sniði og gafst tækifæri fyrir fornleifafræðinga til að kanna hann. Afstaða öskulaga gaf ekki ótvíræða um aldur garðsins; hann mun hafa verið hlaðinn einhvern tíma á bilinu frá 11. öld til miðrar 13. aldar.¹¹
Skráð 20.8.1980 / ÁÓG
- Á Valhúsahæð voru árið 1980 skráðar 14 rústir hernaðarmannvirkja á sérstök númer, auk þess sem 15 - 20 rústir á austan og norðaustanverðri hæðinni voru skráðar saman á eitt númer. Margar þessara rústa eru nú horfnar, enda hefur talsvert rask verið á hæðinni síðan þær voru skráðar.
- 31 **Stríðsminjar.** Varðhús? Húsið skiptist í tvo hluta, 3 x 5 m og 4 x 5 m. Í öðrum hlutanum eru uppistandandi veggir, 1 - 2 m háir. Þeir eru hlaðnir úr grjóti og límdir með steypu.

¹¹ Guðmundur Ólafsson og Kristinn Magnússon. 1992.

- 32 Stríðsminjar.** Skotbyrgi? Rúst, um 9 x 9 m. Veggir hlaðnir úr torfi og grjóti, hæstir um 50 cm. Dyr virðast snúa í austur og vestur.
- 33 Stríðsminjar.** Skotbyrgi? Rústin er U-laga, um 5 x 6 m, og þverveggur fyrir. Undirstöður úr torfi og grjóti, hæð veggja mjög óregluleg en þykkt um 1 m. Tvennar dyr eru á rústinni þar sem langveggir og þverveggur mætast. Dyrnar eru um 0,5 m á breidd og snúa í NNV og SSA.
- 34 Stríðsminjar.** Skotbyrgi? Ferhyrnd rúst, um 3 x 2 m að innanmáli. Veggir eru 1-1,5 m á hæð og 1-1,5 m á þykkt. Klettur myndar einn vegg rústarinnar.
- 35 Stríðsminjar.** Skotbyrgi? Rústin er mjög illa farin og veggir hrundir. Virðist hafa verið um 3 x 3 m á stærð og veggir um 1 m á breidd; klettur hefur gegnt hlutverki veggjar á NV-hlið. Enginn inngangur er sjáanlegur.
- 36.1 Stríðsminjar.** Skotbyrgi? Ferhyrnd rúst, um 2 x 3 m að innanmáli. Veggir um 1 m á breidd og 30-40 cm á hæð. Dyr eða inngangur á SV vegg.
- 36.2 Stríðsminjar.** Skotbyrgi? Ferhyrnd rúst, á að giska 2 x 3 m á stærð. Hæð veggja óveruleg, en klettur sem hefur um 1,2 m á hæð. Rústin er mjög illa farin. Hún er um 4 - 5 m suðvestan við rúst nr. 36.1.
- 37.1 Stríðsminjar.** Skotbyrgi? Ferningslaga rúst, um 3 x 3 m á stærð og grafin niður um 1 - 1,2 m. Veggir hlaðnir úr grjóti og inngangur að suðvestanverðu. Landamerkjasteinn (nr. 37.2) er á suðausturbrún rústarinnar.
- 37.2 Landamerkjasteinn** er um 120 m frá norðurenda Þvergarðs og um 70 m frá Valhúsabraut. Orðið LANDAMERKI er klappað á hann.
- 37.3 Tóft.** Um 16 m NNA við byrgið (nr. 37.1) er rúst eða grjótveggur. Veggurinn er um 5 m langur og 60 cm breiður og stefnir í norðvestur frá Þvergarði. Tóftin virðist eldri en hernámið.
- 38.1 Stríðsminjar.** Ferhyrnd gryfja, um 4 x 5 m á stærð og dýpst í miðjunni, um 1 m. Inngangur virðist hafa verið í suðurhorni.
- 38.2 Stríðsminjar.** Gryfja, um 14 m sunnan við rúst nr. 38.1. Stærð 1,5 x 1,5 m og dýpt u.þ.b. 0,5 m. Ofan í gryfjunni er steypuklumpur, og í kanti sést einnig í steinsteypu.
- 39.1 Stríðsminjar.** Skotgröf, um 1 m á breidd og 1,6 m á dýpt, veggir hlaðnir úr grjóti. Liggur nokkurn veginn í hálfhring, en þvert á hann kemur löng og mjög gryfja, um 19 m á lengd og 1 m á dýpt og breidd. Lítil merki sjást um veggjagrjót í þessari gryfju en líklegt má telja að veggir hafi verið hlaðnir.

- 39.2 Stríðsminjar.** Skotbyrgi? Ferhyrnd rúst, um 6 x 6 m. Veggir 0,3 - 0,4 m á hæð. Inngangur á norðausturhlið. Meðfram suðausturhlið og norðausturhlið liggur mjó og niðurgrafin renna sem heldur áfram um 6-7 m norður að rúst nr.39.3. Rennan er um 1 m á dýpt og breidd. Hún er líklega skotgröf eða skjólgröf til að komast á milli nr. 39.2 og 39.3.
- 39.3 Stríðsminjar.** Fallbyssubyrgi? Rúst, 12 x 18 m. Hlaðið að innan úr grjóti sem haldið er saman með steinsteypu. Rústin skiptist í þrjú hólf og er innangengt á milli þeirra. Líklega skotbyrgi; stærðin gæti bent til þess að þetta hafi verið fallbyssubyrgi. 4-5 m SSV við rústina sést móta fyrir mjórri rennu með stefnuna SA-NV. Rennan er um 0,5 m á dýpt og breidd, og um 20 m löng.
- 39.4 Garðbrot.** Frá skotgröfinni (nr.39.1) liggja garðleifar sem stefna fyrst u.þ.b. 30 m í NV, þá um 80 m í SV og loks 5-10 m í SA. Lítið sér nú eftir af þessum garði; víðast er hann sem örgrunn renna með grjóti í botninum, en sums staðar er grjótið eilítið hærra en landið umhverfis. Garður þessi er án efa s.k. Gerði sem talað er um í örnefnalýsingum Seltjarnarness.¹²
- 40 Sumarbústaðarrúst.** Steinsteypur grunnur, um 3 x 5 m. Bústaðurinn virðist hafa verið reistur á undirstöðu eldra húss eða húsa. Óljóst má greina hvar þau hús hafa staðið, en engar aðrar leifar sjást eftir þau.
- Skráð 20.8.1980 / ÁÓG*
- 41 Stríðsminjar.** Undirstöður húsa, steinsteyptir grunnar og leifar annarra mannvirkja hersins á Valhúsahæð austan- og norðaustanverðri, alls 15 - 20 rústir. Flestar þessara rústa munu nú vera horfnar.
- 42.1 Stekkur,** um 3 x 5 m að innanmáli, veggir um 1-1,5 m að þykkt og um 40 cm á hæð. Inngangur á skammhlið mót vestri. Stekkurinn mun vera allgamall, en hann sést enn mjög greinilega.
- 42.2 Grjótgarður** liggur frá suðurvegg stekkjans. Garðurinn stefnir fyrst í norðaustur um 40 m, en síðan um 140 m í vestur. Hann er víðast um 1 m á breidd og 20 til 40 cm á hæð.
- 43 Hústóft.** Rústir húss, um 8 x 15 m. Aðeins mótur fyrir útlínum veggja, sem hafa verið úr timbri, en engir milliveggir er sjáanlegir.
- 44 Vesturvör** er horfin undir uppfyllingu.
- 45.1 Austurvör** er horfin undir uppfyllingu.
- 45.2 Sjávangarður,** um 10 - 15 m langur og 1 - 1,5 m á hæð, var ofan við Austurvör. Sennilega hefur verið gengið ofan í vörina við austurenda garðsins. Garðurinn sést ekki lengur.

¹² Örnefnastofnun 1976.

- 45.3 Bolli** var klappaður í sjóbarða klöpp vestan megin í Austurvör, en sést ekki lengur enda er vörin horfin.
- 46.1 Stríðsminjar.** Tvö vélbyssuhreiður, um 4 x 4 að flatarmáli. Veggir hlaðnir úr múrsteinum en þökin steipt. Milli hreiðranna sást móta fyrir skotgröf. Annað vélbyssu-hreiðrið stendur enn.
- 46.2 Brunnur,** brunndæla úr járni. Umhverfis hana var hlaðinn U-laga torfgarður með um 1,5 m háa vegg. Dælan sést enn, en veggurinn umhverfis hana er horfinn.
- 47.1 Hrólfskálavör.**
- 47.2 Sjávangarður** myndar kant á grasbakkanum ofan við Hrólfskálavör. Fyrir neðan Hrólfskála 1 er skarð í garðinn og uppganga eða uppkeyrsla úr Hrólfskálavör. Garðurinn er heillegastur neðan við og rétt vestan Hrólfskála 1 og er þar um 1 m á hæð. Hann er um 120 m langur, en hefur líklega verið mun lengri og náð vestur fyrir Nónbjörg.

Skráð 21.8.1980 / ÁÓG

Ekki er vitað hvenær byggð hófst fyrst í Gróttu en nafnið þykir fornlegt. Gróttu er fyrst getið í fógetareikningum 1547-52 og var þá útræði þaðan. Hún er talin hjáleiga frá Nesi í Jarðabók 1703, en hálfenda 1755. Á 18. öld þótti Gróttu ein af betri jörðum á neginu en sjávangangur spillti jörðinni mjög og var hún í eyði um tíma á fyrri hluta 19. aldar. Á gömlum kortum sést að bærinn stóð áður á breiðu nesi, en líklegt er að Gróttu hafi orðið eyja eftir flóðin miklu 1799. Útgerð var frá Gróttu alla tíð og hélst meðan þar var búið.¹³ Í Gróttu eru fjölbreyttar og ágætlega varðveittar minjar.

- 48 Sjávangarður** er umhverfis alla Gróttu. Hann er lægstur að austanverðu og er það sennilega elsti hluti hans. Frá norðri til suðvesturs er garðurinn mestur, þar er hann 1,2-1,5 m á hæð og um 3 m á breidd.
- 49 Bæjarstæði Gróttu** er um 10 m austan við Gróttuvita og um 30 m norðvestan við íbúðarhúsið og má greina það allvel þótt túnið hafi verið sléttað. Tóftasvæðið er u.þ.b. 30 x 30 m.
- 50 Gróttugrandi** er grjóttgarður milli lands og Gróttu, hlaðinn á þessari öld.
- 51.1 Sjóbúð Alberts Þorvarðarsonar.** Rótarýklúbbur Seltjarnarness á húsið og hefur látið gera það upp.
- 51.2 Hjallur** úr timbri og með bárujárnsþaki. Búið er að rífa hjallinn.

¹³ Heimir Þorleifsson 1991: 143.

- 51.3 Bryggja.** Fremsti hluti bryggjunnar er steinsteyptur og tekinn að hrynja. Göngubrú úr tré lá frá sjóbúðinni niður á steypu bryggjuna en er nokkuð illa farin.
- 51.4 Dráttarbraut** er um 7 m vestan við bryggjuna og nær niður að fjöruborði.
- 51.5 Naust** ofan við dráttarbrautina hefur verið um 3 x 7 m á stærð, en aðeins eru eftir af því nokkrir stólpur. Járnbrautarteinar hafa legið ofan á uppsátursbrautinni að naustinu og sennilega inn í það. Aftan við naustið stendur handknúið dráttarspil.
- 51.6 Húsgrunnur**, steinsteyptur, er um 7-8 m norðaustan við sjóbúðina. Hann er um 6 x 6 m.
- 51.7 Húsgrunnur**, steinsteypt plata, um 5 x 12 m, er um 15 m vestan við sjóbúðina og 7 m austan við hjallinn.
- Skráð 22.8.1980 / ÁÓG*
- 52 Sjávargarður**, um 1,3 m á hæð og um 2,5 - 3 m á breidd. Garðurinn er í mjög góðu standi og sennilega nýlega búið að gera við hann (1980), en gæti verið all gamall að stofni til. Norðurendi garðsins hverfur í uppfyllingu í Káravík, en hefur án efa náð norðar.
- 53 Eiðisvör.**
- 54 Pálsbæjarvör**
- 55 Sjávargarður** - Vestari hluti garðsins er á sjávarbakkanum, hann er um 57 m langur og um 1,5 m á breidd. Garðurinn er grasi vaxinn og sést illa. Eystri hluti garðsins er 25 m langur og 1-1,5 m á breidd. Garðurinn er ýmist ofan á bakkanum eða myndar kant hans. Ofan á bakkanum er garðurinn 30 - 40 cm á hæð, en víða lægri.
- 56 Túngarður** í gamla Káravíkurtúninu, víðast um 1,5 m á breidd en ekki miklu hærri en túnið umhverfis. Garðurinn var um 100 m langur.
- 57.1 Stríðsminjar.** Skotbyrgi? Grunnur skurður, hlaðinn úr grjóti sem haldið er saman með steinsteypu.
- 57.2 Húsgrunnur**, í brekkurótinni austan við hús bæjarstjórnar Seltjarnarness. Húsið virðist hafa verið steinsteypt, en óljóst hversu stórt það var.
- 58 Melshúsabryggjur** og aðrar minjar eftir útgerðarumsvif Kveldúlfs á fyrri hluta aldarinnar¹⁴ eru á 350 m löngu svæði á sunnanverðu Seltjarnarnesi. Þarna eru tvær bryggjurústir og um 240 m á milli þeirra. Bryggjurnar eru hlaðnar úr höggnu grjóti, en bryggjugólfín hafa verið steyp. Milli bryggjanna hefur verið steypur

¹⁴ Heimir Þorleifsson 1991: 105.

garður og er enn nokkuð eftir af honum. Um 20 - 30 m suðaustan við eystri bryggjuna eru leifar steingarðs sem hefur náð í sjó fram.

- 59 Lambastaðavör.** Ofan við hana er lítið timburhús með tveimur burstum og liggja þangað brautir fyrir tvo báta.

Skráð 22.8.1980 / ÁÓG

- 60 Öskuhaugur** kom í ljós við hitaveituf framkvæmdir um miðja vegu milli Nýjabæjar og Nýjabæjarvarar árið 1981. Guðmundur Ólafsson fornleifafræðingur rannsakaði hauginn, sem virtist ná niður á óhreyfðan jarðveg og var allt að 80 cm þar sem hann var þykkastur. Haugurinn var að mestu myndaður úr móösku. Í honum fundust margskonar leifar dýrabeina, en auk þess þykkt lag af skeljum. Neðst í hauginum var smáblettur sem gæti verið gjóska úr Kötlugosi um 1490, en engin önnur gjóskulög fundust. Niðurstaða könnunarinnar var að haugurinn sé líklega yngri en frá 1500; e.t.v. frá 17. eða 18. öld. Telja má líklegt að bæjarhús hafi staðið í grennd við hauginn, en ekkert sést móta fyrir þeim á yfirborði.

Skráð 22.9.1981 / GÓ

Ekki er vitað með vissu hvenær bær var fyrst reistur í Nesi, en líklega hefur það verið fljótlega eftir landnám. Ness er fyrst getið í kirknatali Páls biskups Jónssonar um 1200 og virðist snemma hafa verið stórbýli. Jörðin var komin í eigu Skálholtsstóls um siðaskipti, en eftir siðaskipti eignaðist konungur jörðina. Á tímabilinu frá siðaskiptum og fram um 1760 sátu þar veraldlegir valdsmenn eða prestar. Þegar embætti landlæknis var stofnað var landlækni fengin jörðin til búsetu og Nesstofa reist á árunum 1761-63. Landlæknir og lyfsali bjuggi í Nesi til 1830. Jörðin var þá seld og hélst búskapur þar til um 1960.¹⁵

- 61 Bæjarstæði Ness.** Í aldanna rás hafa hlaðist upp mannvistarlög í Nesi og sést glögg að Nesstofa stendur á bæjarhól. Við jarðsjármælingu árið 1994 kom í ljós að líklega hefur bærinn í Nesi upphaflega verið reistur á á lágri og tiltölulega sléttri hæðarbrún.¹⁶ Árið 1989 rannsakaði Vilhjálmur Örn Vilhjálmsson fornleifafræðingur mannvistarleifar við Nesstofu. Niðurstöður hans benda til þess að búið hafi verið í Nesi frá því skömmu eftir að landnámsgjóskan féll. Könnunin leiddi í ljós að mannvistarlög við Nesstofu eru mjög þykk og á stóru svæði.¹⁷ Rétt er að líta á bæjarhólinn og aðrar rústir í landi Ness sem eina minjaheild.

¹⁵Ólafur Lárusson 1944; Heimir Þorleifsson 1991.

¹⁶Sigurjón Páll Ísaksson og Þorgeir S. Helgason 1994.

¹⁷Vilhjálmur Örn Vilhjálmsson 1990.